

ГЕОЛОЖКИЯТ ФЕНОМЕН "ЛЕКОВИТИТЕ СКАЛИ" ПРИ С. СКАЛИЦА, ЯМБОЛСКА ОБЛАСТ

Борис Вълчев, Иван Димитров, Димитър Съчков, Красимира Кършева

Минно-геоложки университет "Св. Иван Рилски", 1700 София; b_valchev@mgu.bg

РЕЗЮМЕ. Геоложкия феномен "Лековитите скали" се намира в южната част на с. Скалица, Ямболска област в най-високата част на местността "Баира", в близост до вододайната зона. Обектът включва най-северните разкрития на Манастирския плутон, изградени от габра и габродиорити. Феноменът представлява неголям естествен ансамбъл от безразборно разположени блокове с височина до 1.5 m, които, според местните предания, при краткотраен досег влияят положително на здравния статус на хората. Според класификацията на геоложките феномени "Лековитите скали" попадат в групата на обектите с духовна и идентичностна стойност, а според оригиналната българска методика за оценяване на геоложки феномени те се отнасят към феномените с локално значение. Близостта до областния център Ямбол, разположените на юг, в района на Тополовград, геоложки феномен "Черните камъни", тракийско светилище и антична крепост "Палеокастро", както и селището от Микенския период при село Драма, са отлични предпоставки за превръщането на района в туристически обект.

THE GEOLOGICAL PHENOMENON "THE HEALING ROCKS" NEAR SKALITSA VILLAGE, YAMBOL DISTRICT

Boris Valchev, Ivan Dimitrov, Dimitar Sachkov, Krasimira Karsheva

University of Mining and Geology "St. Ivan Rilski", 1700 Sofia; b_valchev@mgu.bg

ABSTRACT. The geological phenomenon "The Healing Rocks" is situated in the south outskirts of the village of Skalitsa, Yambol District at the highest part of the "Baira" hill, near the water-source zone. The site comprises the most northern outcrops of the Manastir pluton, consisting of gabbro and gabbrodiorite. The phenomenon is a small natural assemblage of blocks situated at random. Their height is up to 1.5 m but according to the local legends they affect positively human's health. In accordance with classification of the geological phenomena "The Healing Rocks" is referred to the geosites of spiritual and identical value, and according to the methodology for estimating of geological phenomena it corresponds to the criteria for geosites of local importance. The proximity to the district center the town of Yambol, as well as the geological phenomenon "The Black Rocks" and Thracian sanctuary and ancient fortress "Paleocastro", situated near the town of Topolovgrad south of Skalitsa, and the Mycenaean settlement near the village of Drama, present excellent opportunity to turn the place of "The Healing Rocks" into a tourist destination.

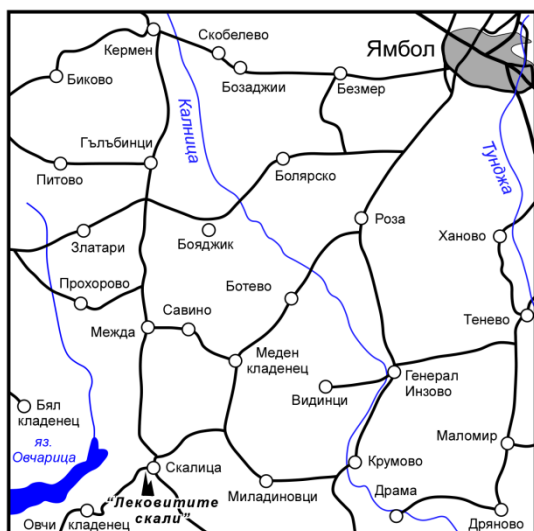
Увод

Мнозинството от обектите, включени в "Регистър и кадастър на геоложките феномени в Република България", съставен в периода 2000-2003 г., се намират в планински и предпланински райони с разчленен релеф (Предбалкана, Стара планина, Рила, Пирин, Родопите, Краището), предоставящ добри условия за експонирането на геоложки феномени както с висока естетическа, така и с висока научна стойност. Освен това една значителна част от тях попадат в рамките на природни паркове, археологически резервати или курортни райони, което улеснява значително популяризирането им чрез включване в туристически маршрути и създава предпоставки за подобряването на инфраструктурата, осигуряваща достъпа до тях.

Източната част на Тракийската низина, и по-точно районът, разположен между Светиилийските и Манастирските височини, се характеризира с равнинен, слабо разчленен релеф и ниска степен на разкритост на скалните комплекси, поради което досега той остава

в страни от дискусиите за геоложкото наследство на България.

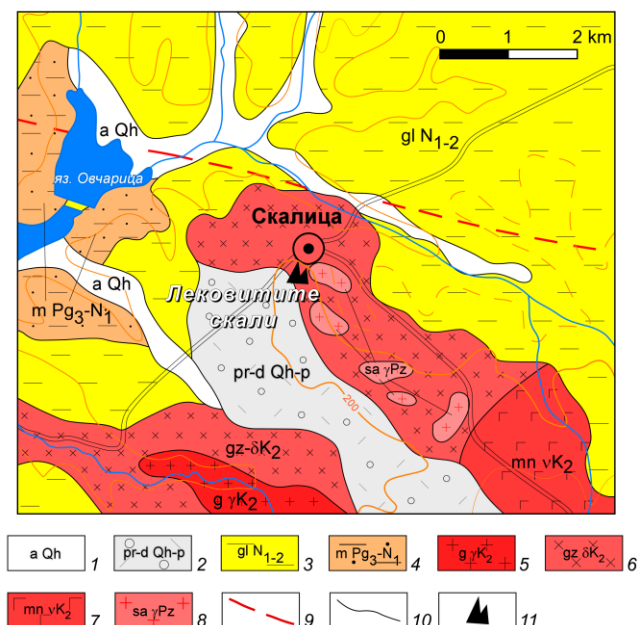
Геоложкия феномен "Лековитите скали" се намира в южната част на с. Скалица, Ямболска област, в най-високата част на местността "Баира" в близост до вододайната зона (фиг. 1). Обектът включва най-северните разкрития на Манастирския плутон и представлява неголям естествен ансамбъл от безразборно разположени блокове с височина до 1.5 m. Според класификацията на геоложките феномени "Лековитите скали" попадат в групата на обектите с духовна и идентичностна стойност, а според оригиналната българска методика за оценяване на геоложки феномени (Синьовски и др., 2002) те се отнасят към феномените с локално значение. Досега феноменът не е обявяван за защитена площ и не фигурира в "Регистър и кадастър на геоложките феномени в Република България". Настоящата статия има за цел да представи накратко геоложкия строеж на района, да направи характеристика на геоложкия феномен и да популяризира възможностите за включването му в туристически маршрути.

Фиг. 1. Пътна схема за достъп до геоложкия феномен

Данни за геоложкия строеж на района

Районът на геоложкия феномен е изграден от палеозойски и къснокредни интрузивни скали, палеогенски и неогенски седиментни скали и кватернерни отложения (фиг. 2).

Фиг. 2. Геоложка карта на района на геоложкия феномен "Лековитите скали" (по Кожухаров и др., 1994)

1 – алувиални отложения (Холоцен): чакъли, пясъци, глин; 2 – пролувиално-делувиални образувания (Плейстоцен-Холоцен): валуни, чакъли, пясъци, глин; 3 – Гледачевска свита (Среден-Горен Миоцен): глин, алевролити, слабоспоени пясъчници; 4 – Маришка свита (Горен Олигоцен – Среден Миоцен): глин, пясъци, въглищни шисти, въглища; 5 – Гранитово-Черноземски плутон (Горна Креда): амфибол-биотитови гранити; 6-7 – Манастирски плутон (Горна Креда): 6 – габра; 7 – кварцдиорити; 8 – Сакарски батолит (Палеозой): равномернозърнести биотитови гранити; 9 – предполагаем разсед; 10 – геоложка граница; 11 – местоположение на геоложкия феномен

Къснопалеозойските интрузивни скали са представени от изолирани разкрития от метаморфозирани гранити и гранодиорити, които са включени като ксенолити сред габродиоритите на къснокредния Манастирски плутон. На изток от площта на фиг. 2, в района на Крумовското

рудно поле (Панайотов, Иванова-Панайотова, 1956), метагранитоидите изграждат значителни по площ разкрития (Димитров, 2005), като пресичат с интрузивни контакти смятаните за докамбрийски зелени шисти на Соколската свита (Чаталов, 1990) или включват като пакети ксенолити от тези шисти. Времето на екзхумация на тези гранитоиди се определя от взаимоотношенията южно от село Генерал Инзово, където върху метагранитите е развита ерозионна повърхност и е отложен конгломерат с многобройни късове от интерпретираните като пермски Кавашки кисели метавулкани (Чаталов, 1990).

В петрографско отношение метагранитоидите варират между гранити и гранодиорити. Преобладават средно до дребнозърнестите биотит-мусковитови разновидности. Метаморфната парагенеза, наложена върху гранитния протолит, е в епидот-амфиболитов фациес и се определя от метаморфен албит, ортоклаз, епидот и хлорит. Кварцът е напълно прекристализирал, а преобладаващото количество от бялата слюда е също от метаморфен произход. Първичният магматичен калиев фелдшпат е инвертирал в микроклин, подобно на разположения на юг Сакарски плутон. Наблюдава се локална калиева фелдшпатизация и филонитизация. Метагранитоидите са интензивно нахистени.

Къснокредните интрузивни скали включват фрагменти от два плутона: Манастирския и Гранитово-Черноземския.

Манастирският плутон (Панайотов, Панайотова, 1956; Каменов, 1969, 1970, 1972) е изграден от три главни наставки: габро, диорити и кварцдиорити-плагиогранити. В структурно отношение той представлява пластиновидно тяло с фуниевиден строеж (Дабовски, 1988; Дабовски, Савов, 1988б). В действителност плутонът може да се смята за отличен пример за разслоена интрузия, формирана чрез процес на магмена диференциация. Каменов (1969, 1970, 1972) описва различни магмени сегрегати, отличаващи се по относителното съдържание на главните минерали – плагиоглаз, амфибол и оливин. Магменото разслояване е твърде характерно за източната част на интрузията, където се разпознават субхоризонтални нива от оливинови габра, амфиболови габра, габродиорити, диорити, плагиогранити и други диференциати. Границите между тези разновидности са резки или представляват бърз преход. В най-ниските части на интрузията се е отложила магнетитова минерализация, разглеждана като значително по размери находище на желязо, което понастоящем е икономически нерентабилно. Внедряването на габровите апофизи на плутона сред мрамори с предполагаема триаска възраст е формирало скарновите находища на известното Крумовско рудно поле (Панайотов, Иванова-Панайотова, 1956; Панайотов, 1966; Димитров, 2005), които се разполагат по северната периферия на Манастирския плутон.

В района около с. Скалица и на югозапад, юг и югоизток от него са представени кварцдиоритовата и габровата наставка на Манастирския плутон. Взетият от местността "Лековитите скали" образец има състава, показан в таблица 1. В петрохимично отношение той попада в полето на габрото (фиг. 3).

“Лековитите скали” представляват естествено разкритие на габровата наставка на Манастирския плутон (табл. I, фиг. 8). Наблюдават се безразборно разположени блокове, чиято височина достига до 1.5 m. Те са образувани в резултат на сферичното изветряне на скалите от интрузива, което в местността “Баира” е в ранния си стадий. Наблюдават се две ясно изразени групи вертикални пукнатини с посока С-Ю и З-И (табл. I, фиг. 3, 7), които отделят един от друг блокове с изометрична форма. Най-едрият от тях (табл. I, фиг. 4-6) са разположени в най-високо разположената част на ансамбъла.

Според местните предания при краткотраен досег скалите влияят положително на здравния статус на хората, поради което отнасяме “Лековитите скали” към обектите с духовна и идентичностна стойност. Местността “Баира” се използва от местното население за отдих.

Геоложкият феномен е отбелязан на туристическата карта на долината на р. Тунджа между Странджа и Сакар (Иванов и др.) под №1 в групата на туристическите обекти.

Заклучение

Представеното кратко описание на геоложкия строеж на района, разположен между Светицелийските и Манастирските височини, заедно с характеристиката на геоложкия феномен “Лековитите скали”, запълва една празнина в знанията за геоложкото наследство на България, разширявайки представите за неговата география. Близостта до областния център Ямбол, разположените на юг, в района на Тополовград, геоложки феномен “Черните камъни”, тракийско светилище и антична крепост “Палюкастро”, както и селището от Микенския период при село Драма, са отлични предпоставки за превръщането на района в туристически обект.

Литература

Брънкин, К. 1978. Нови данни за възрастта на въгленосните седименти от Западномаришкия басейн. – *Сп. Бълг. геол. д-во*, 39, 2, 153-158.

Брънкин, К., Н. Чолаков, В. Сапунджиева, П. Дикова, З. Ипатова. 1982. Стратиграфия на седиментите от Западномаришкия басейн (по данни от литоложки, петроложки, палинологични и геофизични изследвания). – *Науч. труд. Плов. унив.*, 20, 4, Геология, 455-475.

Вергилов, В., К. Стойчева. 1968. Петрология на Гранитовския плутон. – *Изв. геол. инст., сер. Геохим., минер. и петрогр.*, 17, 241-267.

Дабовски, Х., 1988. Пукнатинни интрузии в Средногорieto. *Geol. Balc., ser. operum singulorum*, 3, БАН, 183 с.

Дабовски, Х., С. Савов. 1988а. Гранитово-Черноземският плутон. – В: *Линеаменти как структури сочленения разновозрастных складчатых областей и их металогеии*, Пробл. ком. IX, МС АНСС “Земная кора – структура, еволюция и металогеия”, С., 114-116.

Дабовски, Х., С. Савов. 1988б. Манастирският плутон. – В: *Линеаменти как структури сочленения разновозрастных складчатых областей и их металогеии*, Пробл. ком. IX, МС АНСС “Земная кора – структура, еволюция и металогеия”, С., 117-119.

Димитров, И. 2005. Тектонска позиция на скарновите находища от Крумовското рудно поле. – В: *Сб. разширени резюмета от Юбилейна международна конференция “80 години Българско геологическо дружество”*, 39-42.

Иванов, И., К. Зайков, С. Стоянов. *Долината на река Тунджа между Странджа и Сакар. Туристическа карта*. Елхово, “Бизнес център Елхово”, М 1:80 000.

Каменов, Б. 1969. Петрохимична характеристика на скалите от Манастирските височини. – *Год. Соф. унив., Геол.-геогр. ф-т*, 61, кн. 1 – Геология, 207-236.

Каменов, Б. 1970. Петрогенетично значение на плагиоклазите от Манастирската интрузия. – *Год. Соф. унив., Геол.-геогр. ф-т*, 62, кн. 1 – Геология, 207-234.

Каменов, Б. 1972. *Петрология на Манастирския плутон*. Автореф. на дис., С., 43 с.

Каменов, Б., Г. Панов. 1976. Геоложката връзка между възглищните пластове от Марица-Запад и Марица-Изток в Маришкия басейн. – *Нефт. и възгл. геол.*, 4, 60-71.

Кожухаров, Д., С. Савов, И. Боянов, Г. Шилияфов. 1994а. *Геоложка карта на България в М 1:100000, картен лист Тополовград*. КГМР и Предприятие за геофиз. проучв. и геол. картиране.

Кожухаров, Д., С. Савов, Г. Чаталов, Е. Кожухарова, И. Боянов, Е. Челебиев. 1994б. *Обяснителна записка към геоложка карта на България в М 1:100000, картен лист Тополовград*. С., Болид, 73 с.

Недялков, Н., Е. Коюмджиева. 1983. Стратиграфия на надвъзглищните седименти в Източномаришкия басейн. – *Сп. Бълг. геол. д-во*, 44, 3, 259-264.

Панайотов, В., В. Иванова-Панайотова. 1956. Младата интрузия от Манастирските височини и свързаните с нея орудявания. – *Год. упр. геол. проучв.*, А, 6, 221-230.

Панайотов, В. 1966. Върху ролята на структурния и литоложкия контрол при локализиране на скарново-магнетитовите орудявания в района на Манастирските възвишения. – *Изв. НИГИ.*, 3, 93-107.

Попов, Н. 1993. Горномаришка (Кипренска) свита. – В: Тенчов, Я. (ред.), *Речник на българските официални литостратиграфски единици*, С., Изд. БАН, с. 88.

Попов, Н. 1993. Долномаришка свита. – В: Тенчов, Я. (ред.), *Речник на българските официални литостратиграфски единици*, С., Изд. БАН, с. 117.

Попов, Н. 1993. Маришка въгленосна свита. – В: Тенчов, Я. (ред.), *Речник на българските официални литостратиграфски единици*, С., Изд. БАН, с. 210.

Синьовски, Д., В. Желев, М. Антонов, С. Джуранов, З. Илиев, Д. Вангелов, Г. Айданлийски, П. Петров, Х. Василев. 2002. Метод за оценка на геоложки феномени. – *II Международна конференция SGEM, Варна*, 25-33.

Чаталов, Г. 1990. *Геология на Странджанската зона в България*. С., БАН, 263 с.

Kamenov, B., E. Tarassova, R. Nedialkov, B. Amov, P. Monchev, B. Mavroudchiev. 2000. New radiometric data from Late Cretaceous plutons in Eastern Srednogie area, Bulgaria. – *Geochemistry, Mineralogy and Petrology, BAS*, 37, 13-24.

Streckeisen, A. L. 1974. Classification and Nomenclature of Plutonic Rocks. Recommendations of the IUGS Subcommission on the Systematics of Igneous Rocks. *Geologische Rundschau. Internationale Zeitschrift für Geologie. Stuttgart. Vol.63*, 773-785.

ТАБЛИЦА I

1, 2 – панорамни снимки на геоложкия феномен “Лековитите скали”, поглед от изток (сн. 1) и югоизток (сн. 2); 3 – най-източната група от скални блокове с ясно изразени вертикални пукнатини с посока С-Ю, поглед от юг; 4 – най-едрите блокове от ансамбъла, разположени в най-високата част на местността “Баира”; на снимката се вижда голяма отворена вертикална пукнатина с посока З-И, в която според местните легенди, при поставяне на човешкото тяло, се подобрява здравният статус; 5, 6 – снимки на отделни групи от общия ансамбъл; 7 – ясно изразени вертикални пукнатини с посока З-И в най-източната част на скалния ансамбъл; 8 – макроскопска фотография, показваща текстурата на габрата, изграждащи геоложкия феномен “Лековитите скали”.